

18. *Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven* 50 (1927) 1e deel 458.
19. *Oudheidkundige Kring „Die Goude”* 2 (1940) 57; 3 (1941) 96-97; 4(1943) 136.
20. *De Navorscher* 27 (1877) 429; *Algemeen Nederlandsch Familieblad* 4 (1887) 128-131; *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden Noord-Holland* 3 (1929) 227-231. Acht van de veertien wapenglazen worden besproken en afgebeeld door Boele 58-68.
22. Archief Herv. Gem. Waarder, kerkeraad.
23. Rijksarchief in Zuid-Holland, Weeskamerarchief Waarder I f 67; Rijksarchief in Utrecht, Notariële archieven Oudewater 6608a, akte d.d. 6 nov. 1682.
24. Als noot 19.
25. J.H. Scheffer. *Genealogie van het geslacht Steyn*. (Rotterdam 1879).
26. Zie over Aart Hugensz. *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie* 39 (1985) 84.
27. GA Gouda, Notariële archieven 467 akte 114.

Het ooievaarsnest op het stadhuis van Oudewater

door dr. A. Scheygrond

In de trouwzaal van het fraaie stadhuis van Oudewater hangt een schilderij van Dirck Stoop, weergevende de inname en plundering van de stad op 7 augustus 1575 door de Spanjaarden onder bevel van Gilles de Berlaymont, heer van Hierges. Het schilderstuk werd in 1650 gemaakt in opdracht van de vroede vaderen van het IJsselstadje. Stoop schilderde op het dak van het stadhuis een bewoond ooievaarsnest. Op zichzelf is dit niets bijzonders, want bewoonde ooievaarsnesten werden ook in ons land wel vaker in steden aangetroffen. Zo maken de stadsrekeningen van Den Haag uit 1468 melding van de aanwezigheid van niet minder dan zes ooievaarsnesten op de Vismarkt. De vogels werden door de visvrouwen niet slechts geduld, maar ook onderhouden. Het is niet onwaarschijnlijk dat bewoonde ooievaarsnesten in ons land eeuwenlang algemeen waren.

De bekende dominee J.F. Martinet wist in zijn „Katechismus der Natuur”, deel 2 uit 1781 te vertellen dat „in veele dorpen (in de Betuwe) elk huys bijna een nest heeft”. Een eeuw later was daarin nog geen verandering gekomen. In 1969 schreef R. de Bécude in de „Nieuwe Apeldoornse Courant” herinneringen aan zijn jongensjaren, waarin hij vertelde dat in de jaren 1890-1895 zich in zijn geboorteplaats Gameren niet minder dan twaalf bewoonde ooievaarsnesten bevonden, waarop gemiddeld vijf à zes jongen werden grootgebracht.

In het befaamde boek „Nederlandsche Vogelen” (1770-1779) gewaagde dominee Cornelius Nozeman van „een groote menigte van Oijevaeren”. Hij meende dat „hij (de ooievaar) den grond van vrije Gemeenebesten verkiest boven dien van Koninrijken”!

Tot in de eerste helft van deze eeuw was de ooievaar in ons land een algemeen voorkomende broedvogel. De eerste telling van bewoonde nesten verrichtte Jan P. Strijbos in 1910 op een fietstocht door ons land. Hij kwam tot een totaal van 380 nesten die hij zelf had gezien plus 120 nesten op gezag van anderen. Daarna zijn dergelijke tellingen herhaaldelijk uitgevoerd. In 1939 telde men nog 312 nesten (alleen in Friesland in 1940 nog 64), maar in 1950 was dit aantal al gezakt tot 85 en daarna is het snel bergafwaarts gegaan. Dankzij de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels die in 1971 in Het Liesveld bij Groot-Ammers het Ooievaarsdorp stichtte, later ondersteund door een aantal buitenstations, is de ooievaar voor ons land als broedvogel bewaard gebleven.

*Het stadhuis vanuit de kapellestraat met ooievaars op het nest 1977.
Foto: C.L.M. van 't Hullenaar, Oudewater.*

Over het verdwijnen van de ooievaar als broedvogel in de Lage Landen schreef ik in de „Nieuwe Rotterdamse Courant” van 12 maart 1960 een artikel, waarin ik onder meer sprak over het ooievaarsnest op het stadhuis van Oudewater en over het schilderij van Stoop, waaruit zou kunnen blijken dat althans omstreeks 1650 op het Oudewaterse stadhuis een ooievaarsnest lag. Dat artikel was voor ds. D. Boer, emeritus predikant te Assen, aanleiding tot het schrijven van een uitvoerige brief d.d. 13 maart 1960, die mijns inziens ook nu nog waard is letterlijk te worden afgedrukt, om niet aan de vergetelheid te worden prijsgegeven. Ds. Boer schreef als volgt:

„In hoeverre het ooievaarsnest op het schilderij van Stoop op fantasie berust dan wel historisch gedocumenteerd is weet ik niet. Dat zal wel niemand weten. Maar als men bedenkt dat Stoop, de schilder, alleen al aetatis causa (gezien het verschil in tijd) het Oudewater van voor de moord niet heeft gekend noch iemand zal hebben gesproken die zich daarvan nog iets zou kunnen herinneren; als men opmerkt dat Van Kinschot in zijn boek, dat omstreeks 1750 verscheen op pag. 29 een afbeelding heeft van het stadhuis zonder enig spoor van een ooievaarsnest, dan stijgen de kansen voor de fantasie toch wel.

Wat ik wel weet is dat drie kwart eeuw geleden, toen ik in Oudewater school ging, niemand enig weet had van een ooievaarsnest. Het was er toen niet alleen niet, niemand had er ooit van gehoord. „Het ooievaarsnest” speelde wel zijn rol in de dagelijkse conversatie, vooral van de schooljeugd, maar dat was het ooievaarsnest dat lag op de ruïne van het Huis te Vliet aan de Rosendaalse dijk. Een ruïne, die misschien wel niet meer bestaat, maar waarvan de plaats toch nog wel bekend is en herkenbaar ook aan de boerderij met de witte pannen. Dat ooievaarsnest was toen -omstreeks 1890- naar mijn beste weten ook al niet meer bewoond. In de dertiger jaren heeft mij een rustend instituteur in Den Haag, die van geboorte een Oudewaterse jongen was, een jongere tijdgenoot van mijn vader, mij eens verteld hoe hij, met een vriendje van hem, een zekere A. Buis, eens een ei uit dat nest heeft gehaald. In de zestiger jaren moet dat ooievaarsnest van het Huis te Vliet dus nog bewoond zijn geweest.

Wat ik ook wel weet is dat het tegenwoordige nest omstreeks het jaar 1910 is gebouwd. Door wie, dat weet ik niet. Maar dat zou desgewenst wel te vinden zijn in de raadsnotulen. Immers, daarvoor is toen de schoorsteen omgebouwd, wat wel niet zonder goedvinden van de Raad zal zijn gebeurd.

Het sterkste argument dat er van ouds geen ooievaarsnest op het gemeentehuis te Oudewater aanwezig was, ligt naar mijn mening in het feit dat er op dat gemeentehuis een regenbak staat, met een pompje, waar een slot op was, waarvan men de sleutel halen kon op het raadhuis, als men er regenwater uit hebben wou. Ik hoor het mijn zuster in het tweede jaar dat het nest bewoond werd nog zeggen: „Ja, 't is wel erg aardig, die ooievaars, maar wij zijn er ons regenwater mee verspeeld”. En toen vertelde zij hoe dadelijk na de komst van de ooievaars het regenwater onbruikbaar was geworden, reden waarom toen de bak was afgesloten en het pompje verwijderd. Geen wonder: een regenbak en een ooievaarsnest op 't zelfde dak, dat verdraagt elkander niet.

Waarom ik u dit allemaal vertel? Niet omdat ik dit nu zo belangrijk vindt, maar omdat ik rekening houdt met de mogelijkheid, dat zij die zich zo interesseren voor de ooievaarsstand en hunne nesten, het ook wel op prijs zullen stellen omtrent de historie van die nesten over juiste gegevens te beschikken. En, niet waar?, als men dan over de tachtig is moet men er rekening mee houden, dat er over enkele jaren niemand meer wezen zal, die nog herinnering heeft aan hoe het vroeger was”. Tot zover ds. Boer. In een artikel van mijn hand in de „Goudsche Courant” van 29 maart 1930 lees ik over het ooievaarsnest op het stadhuis van Oudewater, dat het toen ongeveer vijftien jaar oud moet zijn geweest. Dat verschilt weinig met het jaartal van ds. Boer. In 1926, 1927 en 1928 waren er geen jongen, in 1929 groeiden er vier op.

Uit de brief van ds. Boer blijkt duidelijk dat het stadhuis van Oudewater in elk geval niet eeuwenlang huisvesting heeft verleend aan een ooievaarspaar, dat er stellig perioden zijn geweest dat er zelfs geen nestgelegenheid beschikbaar was. De herinnering aan de ooievaars wordt in Oudewater nog steeds levend gehouden.

(Bij het ter perse gaan van dit artikel bleek, dat het nest op het stadhuis weer bewoond wordt door een ooievaarspaar, red.)